

Posudok habilitačnej práce:

Veronika ČAPSKÁ: *Mezi texty a textilmi. (Swéerts-)Šporkové, textové praxe a kulturní výměna na přelomu baroka a osvícenství. Praha : Scriptorium 2016, 326 s.*

Výskum dejín rádového, resp. zasväteného života, knižnej kultúry, bádanie k dejinám šľachtických rodov, biografické štúdium, výskum mentalít, kultúrneho mecenátu aj rodové štúdiá (*gender a women studies*) – to všetko sú oblasti, v ktorých sa pohybuje výskum, resp. publikácie Veroniky Čapskej, inšpirované a aj samy podnecujúce k novým metodologickým prístupom. Posudzovaná monografia sa venuje v „prvom pláne“ otázkam narábania s textom – na čo poukazuje ostatne podstatné posolstvo ukryté v názve knihy. Čo je však podstatné, odhaľuje proces produkcie/reprodukcie textov náboženskej i svetskej (hoci tým je venovaný menší priestor) povahy, cez rekonštrukciu ktorého sa „dá dostať“ do centra diania v prostredí tých, ktorí ho usmerňovali a mali na ňom podstatný podiel: najbližšie okolie grófa Františka Antonína Šporka, ktorý si podľa V. Čapskej aj touto formou „vylepšoval“ podmienky pre sociálny vzostup svojho rodu, ktorému ostatne podriadil aj „organizovanie“ života vlastných dcér. V jej monografii sa preukazuje sila historicko-antropologického konceptu aj Barthesovského konceptu literatúry ako socio-kultúrnej praxe narábania s textom.

Nie sú to však len texty, ktoré prepájajú aktérov analyzovaných prameňov (knižných diel, ich rukopisov aj korešpondencie), ale najmä nimi vytvorené medziľudské (resp. sociálne) väzby, ktoré sa dostávajú do centra pozornosti. Treba povedať, že „kúzlo“ posudzovanej práce spočíva v možnosti jej „prvoplánového“ čítania ako svedectva o aktivitách jednotlivých členov rodu a osôb z jeho okolia, ako aj čítania „s porozumením“, o formách sociálnej praxe a kultúrneho transferu, ktoré predstavujú zložité procesy, ukryté v kontextoch skúmaných diel či korešpondencie. Pri obidvoch rovinách analýzy vystupuje do popredia schopnosť autorky podať aj zaujímavý obraz rodinných a rodových vzťahov, dať podnet k zamysleniu nad mierou ich manipulácie a schopnosti vzoprieť sa jej. Hoci analýza sa týka textov, teda objektov „intelektuálnej manipulácie“, cieľom V. Čapskej sa stalo dešifrovanie toho, ako prebiehal proces ich výberu a spracúvania (prekladov): zaujíma ju najmä to, ako sa na tomto procese podieľali dobová mentalita, osobné preferencie či ohľady na adresátov. Z hľadiska dejín knižnej kultúry a komplexného obrazu o procese vzniku kníh by sa žiadalo dodať, že proces aprobácie textov (resp. cenzúry) sa v predmetnej práci spomína akoby len na okraji.

V tomto bode sa mi žiada položiť aj otázku o formách, spôsobe či miere akceptácie textov *mimo* prostredia, v ktorom vznikali. Pokiaľ ide o texty pripravované obidvomi protagonistkami prekladateľských projektov vytipovaných „tretími osobami“, autorka podáva dostatočne zargumentované odpovede. V prípade preskriptívnych ekonomických textov, ktoré tiež tvoria predmet samostatnej kapitoly, sa vynára niekoľko otázok, ktoré by možno stálo za to ďalej rozpracovať. Ak sa pri prekladateľských projektoch náboženských textov priamo hovorí o pôvodných autoroch a zásluhou V. Čapskej sa teraz sústredila pozornosť aj na autorky prekladov (obe dcéry grófa Františka Antonína Šporka), pri ekonomických inštrukciách sa akoby optika zastavila pri samotnom autorovi Františkovi Karolovi Swéertovi. Hoci je zrejme nateraz nemožné priamo dešifrovať zdroje, z ktorých čerpal, istotne o ich

existencii netreba pochybovať. Do akej miery sa F. Menčík Venoval tejto otázke? V súhrnnom pojme *Hausväterliteratur*, na ktorú sa v danom prípade odkazuje, sa ukrývajú viacerí autori a je možné pýtať sa aj na inšpirácie aktuálnou (paralelne existujúcou) kameralistikou – veď aj jej korene siahajú hlbšie, než k Justimu: stačí spomenúť Leopolda Kollonicha a jeho úvahy o racionálnom usporiadaní štátu zo sklonku 17. storočia – aj keď išlo o reformné návrhy týkajúce sa územia znovu dobytého od Osmanov, ich zásady sa formulovali v prostredí (okolo) viedenského dvora. Ostatne tak, ako *Einrichtungswerck* zostal na úrovni plánu, aj v prípade Swéerta je možno pýtať sa na mieru transferu ním preferovaných poznatkov do priamej hospodárskej praxe (s. 191), a aj v rámci iných majetkových komplexov (autorka však konštatuje ich transmisiu na panstvá iných vrchností vlastne len v dvoch-troch prípadoch). Len malá a nepodstatná otázka/ poznámka na okraj: je v prípade prekladu Seemanovho zápisu (s.193/4) správne pre výraz *angescherte Pferde* použiť termín „ostříhané“, a nie „ošírované“ kone? V prípade, že v češtine sa kone upravené do postroja, aké sa vodievali na miesto, odkiaľ sa cestujúci mal dostať nazad do východzieho bodu označujú za „ostříhané“, je táto poznámka bezpredmetná...

Za veľmi podnetné považujem Čapskej upozornenie na príbuznosť swéert-sporkovskej požiadavky systematickej literarizácie populácie s predstavami o úlohe alfabetizácie, ako ju chápal reformný plán *Allgemeine Schulordnung* (s. 195-197): priam sa vnucuje úvaha o paralele medzi vzdelávacími cieľmi oboch reformných návrhov. Treba však pripomenúť, že motivácia tereziánskej školskej reformy už zohľadňovala potreby „všeobecného blaha“, za ktorým sa de facto skrýval záujem štátu na rozvoji „ľudských zdrojov“, vnímaných už nielen na úrovni kresťan – človek – poddaný, ale aj ako poddaný štátu/občan a producent bohatstva štátu ako najvyššieho dobra.

Celkový prínos posudzovanej monografie možno vidieť v brilantnom priblížení sa najmä P. Burkem spracovanému konceptu kultúrneho prekladu a jej úvahy na s. 23-28 len podčiarkujú jeho plauzibilitu, aj keď práve na tomto mieste sa priamo na neho explicitne neodvoláva.

Predložená monografia je dielom zrelej vedeckej osobnosti, metodologicky inovatívnej, a prináša nové poznatky významné pre poznanie kultúrnych transferov v celom (stredo)európskom priestore. Nepochybujem teda o opodstatnenosti prijatia posudzovanej práce Veroniky Čapskej, *Mezi texty a textiliemi. (Swéerts-)Šporkové, textové praxe a kulturní výměna na přelomu baroka a osvícenství*, ako podkladu pre habilitačné konanie pre získanie vedecko-pedagogickej hodnosti „docentka“.

Bratislava, 30.4.2017

PhDr. Eva Kowalská, DrSc.
Historický ústav SAV
Klemensova 19
81364 Bratislava, Slovenská republika
e-mail: eva.kowalska@savba.sk; kowalskask@yahoo.com